

В. С. Куцак, Л. К. Велитченко

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КИТАЙСЬКОМОВНОГО ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

Статтю присвячено вивченню лінгвістичних особливостей перекладу китайськомовного юридичного дискурсу англійською та українською мовами. В роботі репрезентовано жанрові типологічно-спільні особливості юридичного дискурсу на матеріалі неблизькостпоріднених мов: китайської, англійської, української; досліджено конкретномовні характеристики китайськомовного юридичного дискурсу; вивчено особливості перекладацьких операцій досліджуваного тексту — Кримінального кодексу Китайської Народної Республіки та особливості його відображення англійською й українською мовами.

Ключові слова: юридичний дискурс, лінгвістичні особливості, перекладацькі операції.

Статья посвящена изучению лингвистических особенностей перевода китайского юридического дискурса на английский и украинский языки. В работе представлены жанровые типологически общие особенности юридического дискурса на материале неблизькородственных языков: китайского, английского, украинского; исследованы конкретноязыковые характеристики китайского юридического дискурса; изучены особенности переводческих операций исследуемого текста — Уголовного кодекса Китайской Народной Республики, а также особенности его отображения на английском и украинском языках.

Ключевые слова: юридический дискурс, лингвистические особенности, переводческие операции.

The article is devoted to the study of linguistic features of Chinese legal discourse and its variant in English and Ukrainian. The work presents genre typologically common features of legal discourse based on non-closely related languages: Chinese, English, Ukrainian; specific linguistic characteristics of Chinese

legal discourse are studied; translation operations of the text under analysis — the Criminal Code of the People's Republic of China — are examined and the peculiarities of its presentation in English and Ukrainian languages are read.

Key words: legal discourse, linguistic features, translation operations.

Юридичний дискурс є одним з видів професійно орієнтованого дискурсу. Він відображає складні взаємовідносини людини й суспільства, які знаходять своє віддзеркалення в законах та інших постановках громадської влади.

Проблемою вивчення юридичного дискурсу та його перекладу займалися такі автори, як: Борисова Л. А. [2], Ємеліна О. В. [5], Косарева Т. Б. [7], Крапівкіна О. А. та Непомілов Л. А. [8], Левітан К. М. [9]. Особливості китайського юридичного дискурсу досліджували: А. Е. Маланханова та П. В. Сисоєва [11], Ростовцев Е. А. [12], а також китайські дослідники: Вае Меняо [3], Инь Ван [20], Сюй Гаоюй [13]. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень, тема особливостей китайського юридичного дискурсу погано вивчена в плані перекладу, зокрема українською мовою.

Питання перекладу юридичної документації уявляються сьогодні актуальними в зв'язку з новим сучасним підходом до проблематики перекладознавства. Сьогодні існує певна прогалина між мовознавством й правовими науками, оскільки немає належної взаємодії між фахівцями в цих галузях. Тема взаємодії мови і права останнім часом потребує все більшої уваги з боку фахівців мовознавства та перекладознавства.

Метою дослідження є визначення лінгвістичних особливостей перекладу китайськомовного юридичного дискурсу англійською та українською мовами.

Відповідно до мети у роботі передбачається розв'язання таких **завдань**: 1) розглянути типологічно спільні жанрові особливості юридичного дискурсу; 2) дослідити конкретномовні характеристики китайськомовного юридичного дискурсу; 3) вивчити особливості перекладацьких операцій, що були застосовані при перекладі китайського юридичного дискурсу англійською та українською мовами; 4) надати лінгвістичну інтерпретацію перекладацьких особливостей, що були застосовані під час перекладу.

Матеріалом дослідження послуговували китайські нормативно-законодавчі акти та їх відповідники українською та англійською мова-

ми, а саме Загальна частина Кримінального кодексу Китайської Народної Республіки (58 с.). Переклад англійською мовою складає 60 сторінок, українською — 61 сторінку.

Типологічними спільними жанровими особливостями китайського, англійського та українського юридичного дискурсу є *нормативність*, що полягає в логічності та структурності побудови норм кримінального кодексу за допомогою однозначності понять [8], та *імперативність* виражена в розпорядчих та забороняючих нормах кримінального права.

Також простежується така ознака як *деперсоналізація*, оскільки юридичний дискурс передбачає наявність особливих учасників комунікативної діяльності, які отримують статус суб'єктів кримінального права.

Юридичний дискурс завжди обумовлений причинно-наслідковим зв'язком, що реалізується за допомогою *інтертекстуальності* [5: 86].

Як вже було сказано, між китайським, англійським та українським юридичним дискурсами існує багато спільних рис, а саме: стандартизація юридичної мови (широке використання трафаретів, штампів, повторів); широке використання загальноживаної, спеціальної та термінологічної лексики; значна кількість складних речень [8: 30].

Особливий інтерес представляють *конкретномовні* характеристики китайськомовного юридичного дискурсу. На відміну від англійського та українськомовного дискурсів китайському юридичному дискурсу не властиве вживання латинських та французьких виразів (*ad verbum*, *a priori*, *status quo*), скорочень, аббревіатур, складноскорочених слів (MP, gvt, i.e., АПК, КЗпП) [5: 155]. Це обумовлюється особливостями китайської мови, а саме: використанням ієрогліфічної системи письма, що не дозволяє змінювати внутрішню будову слова.

Китайська мова як мова аналітичного ладу та українська мова як мова синтетичного ладу відрізняються одна від одної рядом характеристик. Якщо в українській мові граматичні значення виражаються в межах самого слова (афіксація, внутрішня флексія, наголос, форми самих слів), то в китайській мові граматичні відносини передаються через синтаксис, окремі службові слова, фіксований порядок слів, контекст та інші чинники. Усі ці особливості зумовлюють типологічно значущі відмінності в лексиці, що представляють собою одну з

головних причин відсутності повної еквівалентності в лексичній системі двох мов [20: 13]. Отже особливої уваги потребує робота з лексичними одиницями, які позначають юридичні реалії.

В китайському юридичному дискурсі також прослідковується тенденція до об'єднання різних думок в одне велике речення, оскільки в китайському юридичному дискурсі більш яскраво виражена формальність конструкцій, ніж в українському та англійському юридичному дискурсі [3: 53].

В китайському юридичному дискурсі більш поширене використання активного стану в тексті, на відміну від англійського. Таку тенденцію Лю Міцин пояснює тим, що англійська людина в першу чергу звертає увагу на мету дослідження, а китайці більше націлені на чуттєве сприйняття питання [10: 22].

В китайському юридичному дискурсі спостерігається переважне використання складних речень, серед яких найбільш поширеними є безсполучникові та складнопідрядні з підрядними з'ясувальними, визначальними, умовними, причини й цілі. Маловживаними є підрядні частини місця й часу, чого не можна сказати про англійській та українській юридичний дискурс [3; 4; 8; 9].

Розглянемо *особливості перекладацьких операцій*, що були застосовані при перекладі тексту китайськомовного юридичного дискурсу.

Наявний факт, що під час відтворення китайськомовного юридичного тексту українською та англійською мовами переважна більшість *еквівалентів* використовується для перекладу термінологічних одиниць: 指控 — accusation, звинувачення; 证据 — evidence, свідчення; 种族灭绝 — genocide, геноцид; 法官 — judge, суддя; 司法权 — jurisdiction, юрисдикція; 法理家 — jurisprudence, юриспруденція. Пояснюється це тим, що лексичному рівню юридичних документів властиве прагнення до однозначного вживання слів, яке досягається введенням до тексту закону дефініцій суттєво важливих юридичних понять. Кількість еквівалентних відповідників в українському перекладі становить 19 %, а в англійському — 15,7 %.

При перекладі китайських текстів українською мовою велика кількість лексичних одиниць перекладається за допомогою пошуку *варіантного відповідника* та *контекстуальної заміни*. Слід відмітити, що китайський юридичний дискурс в англійському й українському перекладах має велику кількість варіантів нейтральної лексики за-

гальнонаукового опису. Це викликає необхідність використання варіантних відповідників під час перекладу [1: 57].

Важливим в плані підбору варіанту перекладу є аналіз графічної структури ієрогліфу. В ієрогліфічній структурі китайського письма існують так звані “ключі” або детермінативи, що вказують на поняття або на ту семантичну область, до якої відноситься значення слова, будучи своєрідними семантичними маркерами [15: 45]. Наприклад, китайська лексема 行騙 має значення “обдурювати, дурити” або “cheat, betray”, якщо перекладати англійською мовою. Але такий переклад не відповідає офіційній мові спеціального тексту, в контексті якого здійснюється переклад, отже доречно при перекладі обрати такий варіант, як: fraud, шахрайство.

Як стверджує Комісаров В. Н., необхідність в контекстуальних замінах виникає тоді, коли одиниця вихідної мови не має підходящим за змістом відповідників в мові перекладу [7: 115]. В англійській мові існує безліч способів словотвору (префіксація, суфіксація, скорочення). Проте в китайській мові значення слова та його граматичні функції визначаються взаємозв'язком з іншими словами в реченні. [10: 23]. Таким чином, тлумачення кожного слова є більш гнучким процесом та в більшості випадків залежить від контексту. Отже виникає необхідність використання в перекладі контекстуальних заміні. Як приклад можна навести словосполучення 扰乱治安行为, що в контексті юридичного дискурсу було перекладено як: “disorderly conduct, порушення суспільної безпеки”, хоча словниковим значенням було: “хуліганська поведінка”, “bullying, rowdy behavior”.

Майже однакова кількість контекстуальних заміні була застосована у перекладі англійською та українською мовами: 10,3 % та 10,5 %, а за допомогою варіантного відповідника 23,5 % та 18,4 %.

В китайському юридичному дискурсі періодично зустрічаються лексичні одиниці, що позначають юридичні реалії та не мають еквівалентів в мовах перекладу. Крім того, в китайській мові можна зустріти вільне комбінування морфем, що створюють нові, більш складні фрази [10: 25]. В перекладах також використовується така операція, як *описовий переклад*: 严重失职 — “грубе нехтування посадовими обов'язками” (gross negligence); 保释修正案 — “звільнення під зобов'язання з'явитися до суду або в поліцію” (Bail Reform Act); 接受监管的次序 — “система охорони речових доказів під час їхньої передачі” (chain of custody).

В перекладах китайськомовного юридичного дискурсу також було зазначено використання такої перекладацької операції, як *додавання*, а саме: додавання з'єднувальних конструкцій в англійській мові (3,6 %) та додавання пояснювальних речень в українській мові (8 %). В англійській мові використання даної операції обумовлено синтаксичною перебудовою структури речення при перекладі та необхідністю передачі в тексті значень, що виражаються в оригіналі граматичними засобами [2].

Характерною рисою китайськомовного юридичного дискурсу є розпливчастість та неконкретизованість деяких правових норм, що викликає необхідність використання операції додавання. Наприклад, словосполучення 大陪审团 було перекладено як: “велике слідче журі”. В оригіналі відсутня лексема “слідче”, оскільки 大 — означає “великий”, а 陪审团 — “журі, колегія присяжних”. Таким чином, при перекладі українською мовою виникла необхідність додати ще одну лексему, оскільки в українському юридичному дискурсі існує усталений термін, вживання якого є необхідним.

При перекладі китайськомовного юридичного тексту українською та англійською мовами операція *опущення* використовується частіше, ніж додавання. В англійськомовних та українськомовних текстах юридичного дискурсу здебільшого використовуються речення середньої довжини, оскільки дуже довгі речення ускладнюють розуміння тексту і сприяють втраті логічного сенсу [13]. Проте китайський юридичний дискурс, навпаки, вирізняється максимально довгими реченнями. Обумовлюється це тим, що в китайському юридичному дискурсі більш яскраво виражена ввічливість, формальність конструкцій, ніж в українському та англійському юридичному дискурсі [3: 53]. Отже надто ввічливі конструкції, вживання яких є семантично надмірним в українському та англійському юридичних дискурсах, у перекладі опускаються.

Як приклад можна навести витяг з Загальної частини КК КНР (Глава 2). В статті 15 було ужито сталу конструкцію 应当預, що означає “слід передбачити...”. В перекладі англійською та українською мовами вона опущена. При перекладі з китайської мови українською кількість опущень займає 8,5 %, а англійською мовою — 10,3 %.

Одним з граматичних засобів перекладу є *заміна*. В процесі перекладу китайськомовного юридичного дискурсу часто (8,5 %) за-

мінюються активні конструкції китайського речення англійськими пасивними. Наприклад: 對任何人犯罪，在適用法律上一律平等。(дослівний переклад: “Злочини проти когось є **рівними** в чинному законодавстві”) — The law **shall be equally applied** to anyone who commits a crime (Глава 1. Стаття 4).

Часте використання заміни частин мов (6,5 %) в китайсько-українському перекладі обумовлюється відмінностями в структурі мов. Українська мова багата морфологічними категоріями та граматичними формами. В китайській мові граматичне значення виражається не морфологічно, а за допомогою прийменників, сполучників, допоміжних дієслів та інших службових слів, а також за допомогою порядку слів [13: 13].

Словопорядок в текстах юридичного китайськомовного, англійськомовного та українськомовного дискурсів відрізняється, через що виникає необхідність використання *перестановок* у перекладі. В менталітеті китайського народу прослідковується така особливість: перш ніж перейти до суті проблеми, спочатку надається більш загальна інформація, а англомовні особи, навпаки, в першу чергу звертає увагу на мету дослідження [20: 14]. Як наслідок, у перекладі застосовуються перестановки: 為了犯罪，準備工具、製造條件的，是犯罪預備。— **Приготуванням до злочину** визнається пошук знарядь, створення умов для вчинення злочину. **Preparation for a crime** refers to the preparation of the instruments or the creation of the conditions for a crime. Щодо українського перекладу, то перестановки використовуються не так часто, як в англійській мові. Це пояснюється закріпленням порядку слів в англійській мові та більш довільним — в українській.

В китайсько-українському перекладі кількість перестановок займає 8 %, а в китайсько-англійському — 9,4 %.

В англомовних та українськомовних перекладах китайськомовного юридичного дискурсу *членування речення* застосовується набагато частіше, ніж *об'єднання*: 13–12 % — членування речення та 1–3 % — об'єднання. Причина цього полягає в тому, що в текстах китайськомовного юридичного дискурсу існує тенденція до об'єднання різнопланових думок в одне складне речення, що дуже важко відтворити в перекладі.

Вищеперелічені перекладацькі операції забезпечують коректність перекладу китайських текстів юридичного дискурсу неблизкоспорід-

ними мовами, віддзеркалюють втілення тактик та стратегії комунікативно рівноцінного перекладу.

В ході проведення дослідження вдалося дійти наступних висновків:

1. Між китайським, англійським та українським юридичними дискурсами існує ряд типологічно спільних жанрових рис: нормативність, імперативність, деперсоналізація, інтертекстуальність; а також такі особливості, як: стандартизація юридичної мови, використання загальноновживаної, спеціальної та термінологічної лексики, значна кількість складних речень.

2. Конкретномовними характеристиками китайського юридичного дискурсу є слова-реалії, активний стан, об'єднання різних думок в одне велике речення, рідке вживання підрядних місця й часу, вільне комбінування морфем.

3. Спільними рисами для англомовного та українськомовного перекладу китайськомовного юридичного дискурсу є використання таких лексичних операцій: підбір еквівалентів, варіантних відповідників, контекстуальних заміни, описового перекладу, додавання, опущення, та граматичних операцій: перестановки, членування речень. Як в англійському, так і в українському варіантах перекладу рідкісним є об'єднання речень (1–3 %). Перестановки в англомовному перекладі зустрічаються частіше (9 %), а додавання рідше (3,6 %), ніж в українськомовному (8 % та 8 % відповідно).

4. Специфічними особливостями при перекладі китайського юридичного дискурсу англійською мовою є: заміна китайської активної конструкції англійською пасивною (8,5 %), оскільки англомовні люди в першу чергу звертають увагу на мету дослідження; додавання з'єднувальних конструкцій (3,6 %) через синтаксичну перебудову структури речення у перекладі. При перекладі українською мовою: замінування частин мови (6,5 %), що обумовлюється аналітичністю китайської мови та синтетичністю української. Розпливчастість правових норм вимагає додавання пояснювальних речень у перекладі (8 %).

Перспективним вважаємо подальше дослідження лінгвістичних особливостей відтворення китайськомовного юридичного дискурсу англійською та українською мовами на матеріалі Кримінального кодексу Китайської Народної Республіки. Особливий інтерес для майбутніх досліджень представляє аспект перекладу китайськомовного

юридичного дискурсу, якому наразі присвячено надто мало уваги з боку дослідників.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: учебное пособие / И. С. Алексеева. — М.: Академия, 2004. — 352 с.
2. Борисова Л. А. Перевод в сфере юриспруденции: учебное пособие / Л. А. Борисова — Воронеж: ИПЦ ВГУ, 2007. — 46 с.
3. Ван М. Современная наука о переводе в Китае: история становления и тенденции развития : дис. ... канд. филол. наук. — М., 2015. — 158 с.
4. Гонтаренко Е. А. Основные характеристики китайского юридического дискурса в сфере уголовного права // Научно-методический журнал “Концепт”. — 2017. — Т. 37. — С. 73–77.
5. Емелина О. В. Грамматические особенности перевода юридических текстов // Журнал Право и Управление. XXI век. — 2011. — № 2. — С. 70–73
6. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English - Russian : учебное пособие. — Санкт-Петербург : Союз, 2004. — 320 с.
7. Комиссаров В. Н. Теория перевода. — М.: Высшая школа, 1990. — 253 с.
8. Крапивкина О. А., Непомиллов Л. А. Юридический дискурс: понятие, функции, свойства. — М.: Международный научно-инновационный центр, 2014. — 135 с.
9. Левитан К. М. Юридический перевод. М.: ЮСТИЦИЯ, 2016. — 378 с.
10. Лю Мицин. О различии лексической семантики английского и китайского языков. Сборник статей. — Шанхай, 1990.
11. Маланханова А. Е. Особенности перевода текстов экономического дискурса с китайского языка на русский язык / А. Е. Маланханова, П. В. Сысоев // Язык и культура. 2015. № 4. С. 31–45.
12. Ростовцев Е. А. Теория перевода китайского языка: курс лекций: учебное пособие / Е. А. Ростовцев. — М.: Военный институт, 1977. — 202 с.
13. Сюй Гаюй. Сравнительные исследования лексики русского и китайского языков. — Ханчжоу: Вокруг света, 1997. — 67 с.
14. Устинова К. А. Судебный дискурс как разновидность юридического дискурса. — М.: Наука, 2011. — 119 с.
15. Deborah Cao. Chinese Law: A Language Perspective. — Ashgate: Aldershot Publishing, 2017. — 104 p.
16. Gao Ming Xuan. Establishment and Improvement of Criminal Law of the People's Republic of China. — Beijing: Intercontinental Publishing House of China, 2012. — 187 p.
17. LangSheng. Development of Criminal Law in China. Jurisprudence of China. — Beijing Intercontinental Publishing House of China, 2017. — No. 5. — P. 45–56
18. Long Chang Hai. Criminal Provisions and Retroactivity of Criminal Law. Chiusi. — Shanghai: Word, 2015. — 126 p.
19. Liu Renwen. Reforms of the Labour Camp System. Jurisprudence. — Shanghai. Word, 2013. — No. 2.
20. Ying Wang. Differences of English and Chinese Written as Languages and Strategies in English Teaching Writing. — Tangshan, China: Academy Publisher, 2013. — 112 p.

REFERENCES

1. Alekseeva I. S. Vvedenie v perevodovedenie: uchebnoe posobie / I. S. Alekseeva. — M.: Akademiya, 2004. — 352 s. [In Russian].
2. Borisova L. A. Perevod v sfere yurisprudencii: uchebnoe posobie / L. A. Borisova — Voronezh: IPC VGU, 2007. — 46 s. [In Russian].
3. Van M. Sovremennaya nauka o perevode v Kitae: istoriya stanovleniya i tendencii razvitiya : dis. ... kand. filol. nauk. — M., 2015. — 158 s. [In Russian].
4. Gontarenko E. A. Osnovnye harakteristiki kitajskogo yuridicheskogo diskursa v sfere ugovnogo prava // Nauchno-metodicheskij zhurnal “Koncept”. — 2017. — T. 37. — S. 73–77. 5. Yemelina O. V. (2011). Hramatychni osoblyvosti perkladu yurydychnykh tekstiv // Pravo ta upravlinnia. XXI stolittia. M.: Nauka. № 2. [In Russian].
5. Kazakova T. A. (2001). Prakticheskie osnovy perevoda: nauchn. posobie — SPb.: “Soyuz” Kazakova T. A. (2001). [In Russian].
6. Emelina O. V. Grammaticheskie osobennosti perevoda yuridicheskikh tekstov // ZHurnal Pravo i Upravlenie. XXI vek. — 2011. — № 2. — S. 70–73. [In Russian].
7. Kazakova T. A. Prakticheskie osnovy perevoda. English - Russian : uchebnoe posobie. — Sankt-Peterburg : Soyuz, 2004. — 320 s. [In Russian].
8. Komissarov V. N. Teoriya perevoda. — M.: Vysshaya shkola, 1990. — 253 s. [In Russian].
9. Krapivkina O. A., Nepomilov L. A. Yuridicheskij diskurs: ponyatie, funkcii, svojstva. — M.: Mezhdunarodnyj naukovno-innovacionnyj centr, 2014. — 135 s. [In Russian].
10. Levitan K. M. Yuridicheskij perevod. M.: YUSTICIYA, 2016. — 378 s. [In Russian].
11. Lyu Micin. O razlichii leksicheskoy semantiki anglijskogo i kitajskogo yazykov. Sbornik statej. — SHanhaj, 1990. [In Russian].
12. Malanhanova A. E. Osobennosti perevoda tekstov ehkonomicheskogo diskursa s kitajskogo yazyka na russkij yazyk / A. E. Malanhanova, P. V. Sysoev // YAzyk i kul'tura. 2015. № 4. S. 31–45. [In Russian].
13. Rostovcev E. A. Teoriya perevoda kitajskogo yazyka: kurs lekcij: uchebnoe posobie / E. A. Rostovcev. — M.: Voennyj institut, 1977. — 202 s. [In Russian].
14. Syuj Gaoyuj. Sravnitel'nye issledovaniya leksiki russkogo i kitajskogo yazykov. — Hanchzhou: Vokrug sveta, 1997. — 67 s. [In Russian].
15. Ustinova K. A. Sudebnyj diskurs kak raznovidnost' yuridicheskogo diskursa. — M.: Nauka, 2011. — 119 s. [In Russian].
16. Deborah Cao. (2017) Chinese Law: A Language Perspective. — Ashgate: Aldershot Publishing. [In English].
17. Gao Ming Xuan. (2012). Establishment and Improvement of Criminal Law of the People's Republic of China. Beijing: Intercontinental Publishing House of China. [In English].
18. LangSheng. (2017). Development of Criminal Law in China. Jurisprudence of China. — Beijing Intercontinental Publishing House of China. No. 5. P. 45–56. [In English].
19. Long Chang Hai. (2015). Criminal Provisions and Retroactivity of Criminal Law. Chiusi. — Shanghai: Word. [In English].
20. Liu Renwen. (2013). Reforms of the Labour Camp System. Jurisprudence. — Shanghai. Word. No. 2. [In English].
21. Ying Wang (2013). Differences of English and Chinese Written as Languages and Strategies in English Teaching Writing. Tangshan, China: Academy Publisher. [In English].

Стаття надійшла до редакції 22.10.2018